

Stefan Hertmans

Naar Merelbeke

ROMAN

2014

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

I

DE WERELDKAART

*In de diepte van de materie
wordt heimelijk gelach gevormd.*

Bruno Schulz

Je sème à tout vent.

Encyclopédie Larousse

Hoe God mijn rechterbeen amputeerde

Eindelijk – het was de langste dag van het jaar, ik lag te soezen aan de graskant van een vergeten, oude vaart die met eendenkroos was bedekt – streek God neer op mijn hemd. Hij kroop eerst moeizaam tot bij het vierde knoopje en bleef daar zitten kijken. Hij was felgeel van kleur, een drietal millimeter lang, had de vorm van een soort driehoekig insect, spits uitlopend naar het donker gekleurde achterlijf.

Hij miste een poot. Rechtsachter.

Er ging een verfrissende windvlaag door de populieren in de blauwte. In de weide achter me hoorde ik kieviten roepen, met dat zuigende, hoge geluidje. Een schapensnuit wroette, niet ver van mij af, in het harde gras langs de oever.

Toen God mij aandachtig had opgenomen, kroop hij traag en nog steeds even moeizaam een knoop verder. Zijn hele lijf wiebelde daarbij als een schip bij windkracht acht. Hij kneep een van zijn groene bolle ogen dicht. Of liever: er schoof iets als een geleed ijzeren scherm voor. Ik lag op mijn rug en hield hem met een naar de uiterste oogrand verdraaide pupil in de gaten. Ik kon me daarbij niet bedwingen mijn kin en onderlip een beetje dwaas vooruit te steken. Ik zag dat hij dat merkte.

Overal ruiste lucht door andere lucht. De dingen in de wereld konden zich maar met moeite staande houden in die stroom.

Ik ademde omzichtig en bekeek Gods gele, wat hoekige kop met die grote groene ogen. Hij had, en dat verbaasde me niet, iets van een oude duivel.

Moenen metter eender ooghe.

Met zo'n klein beest weet je nooit zeker of het ook buiten adem kan raken. Toch had ik de indruk dat God hijgde. Zijn kop bleef schuin omhoog op mij gericht: een soort levende hamer met twee grote groene spijkers erin gedreven. Hamer en aambeeld in één hoofd verenigd, wees gegroet. Onooglijk hoofd waarin alle geheimen tot voorbij de verste sterrennevel opgeslagen liggen, welkom op de grond. De dag is lang, de nacht slechts een paar uur oogknipperend schemeren. Doe maar op je gemak.

Ik ademde iets harder, ik weet niet waarom. Soms kun je, liggend aan een vaart in de zomer, zo'n rare opwinding voelen die van nergens komt en ook zo weer voorbij is. Meestal buig ik me dan even over het water om mijn spiegelbeeld te zien. Dan gaat het wel weer over. Mijn moeder zegt dat het door de bloeddruk komt. Zelf denk ik dat het een gevolg is van iets anders, dat ik niet begrijp.

Ergens in de verte hoorde ik iemand hameren op een groot, hol ijzeren ding. De echo waaide over mij. Het schaap had rechtsomkeert gemaakt. Vaag hoorde ik nog de korte rukken van gras tussen botte, dikke tanden. Een zwarte drol had het net binnen mijn reukveld gedropt. Ik bleef maar naar die drie millimeter grote heerser van het Al kijken. Dat maakte me rustig; het was alsof mijn hersens werden leeggewaaid en de bomen en de vormen achter de horizon verdwenen. Ik liet mijn hoofd ten slotte achterover in het gras vallen en sliep in.

Korte tijd later werd ik wakker. Een merel zat bij de waterkant, op een soort van klein strandje. Hij pikte gevallen vlierbloesems op, slingerde ze met geweld boven zijn kop en pikte er weer op los. God was mijn kin genaderd. Om hem te waar-schuwen voor mijn vreselijk grote en ongewassen aangezicht opende ik mijn mond zo schrikbarend mogelijk en liet mijn

adem over hem stromen. Dat leek hem in extase te brengen. Hij zat, de hoekige gele kop opgericht, met een krul zijn achterlijf in de alleszins walgelijk warme luchtstroom die tussen mijn lippen uit kwam. Hij wachtte tot ik ophield, mijn mond weer sloot, en bewoog toen zijn hele lijf van voren naar achteren, alsof hij een obscene beweging wou maken. Toen klom hij wiebelend het laatste stukje tot bij mijn kin.

Ik keek naar de wolken terwijl er bij mijn hals iets begon te jeuken.

Witte wolken – een volwassen, ik bedoel: een ontnuchterd mens, heeft ze wellicht niet vaker echt gezien dan één keer in anderhalf jaar. Hij of zij zit dan onverwacht in een file en staart afwezig voor zich uit langs de bewegende ruitenwipers; druppels blinken in het tegenlicht, de bui drijft af en de zon is er weer. Ver boven de hoogste flats van de hoofdstad drijft een troep spierwitte, verblindende stapelwolken als een goddelijke verschijning tussen het donkergrijs en het waterige blauw. En je ziet ze. Ze zijn zeldzaam geworden. Het overgrote deel van het opstijgend water is in deze tijden grijs geworden, er vormen zich steeds donkerder, ondoorzichtiger pakken modder in dampgedaante, besmeurde wolken waaronder het leven zich zo intens moet troosten dat het zichzelf vergeet. Dus schermen we het allerhoogste af. Daken, auto's, paraplu's, passages, nachtclubs en galeries – weg met het Elysium van zuurstof en blauw. Stel dat op een dag dit wolkendek volledig tot zwart verkleurt: geen wind die deze zwevende rots nog in beweging krijgt, geen zon die er nog een schilfer af kan slaan. Het zit potdicht.

Wie dan op zijn rug gaat liggen om te vrijen, te slapen of te sterven, houdt zijn ogen dichtgeknepen. En hij ziet, het is niet te geloven, een dichterbij gekropen geel insect dat heel onogelijk en vervaarlijk lijkt, het zwaait wat met zijn kop als een microscopische Cerberus.

Heet viel een merelpoepje uit een Italiaanse populier, afkoe-
lend in zijn val scheerde het langs mijn wang. Ik raakte maar
moeilijk uit die warme, lekkere halfslaap los en had geen zin
om te bewegen. Maar de jeuk werd stilaan zo ondraaglijk
dat ik mijn hand liet uithalen en mezelf een mep verkocht ter
hoogte van mijn kin. Een nieuwe windvlaag door de kruinen.
Een verre belofte van regen in de geuren over het veld. Even
vreesde ik dat ik Hem had gedood. Dan zou ik ongetwijfeld
het einde van alle wolken, bomen, merelpoepjes en mezelf
veroorzaakt hebben. Maar toen ik naar beneden keek, scherp
loensend om te zien wat er op mijn eigen gezicht gebeurde
(waarbij ik niets anders zag dan de vage vlek van mijn neus),
zag ik een gele splinter springen, van mijn hoofd naar mijn
linkerhand. De sprong, dat moet gezegd, was niet bepaald
correct. De ontbrekende achterpoot zorgde ervoor dat Hij in
boogjes sprong, rare afwijkende baantjes maakte, alsof Hij
weggeblazen werd door de wind van Zijn eigen beweging.
Nu Hij daar op mijn linkerhand zat, kon ik Hem weer zien.
Ik dacht aan de tekeningen van Gustave Doré, God met al
die schitterende engelen, die tunnel van licht waarachter het
onzichtbare zichtbaar wordt, dat wat Dante niet kon zien
omdat hij maar mensenogen had. Ik grinnikte even om zo-
veel naïviteit. God was deze natuur, dit splintertje insecten-
bloed, omhuld door wat geel stof, en Hij bewoog een beetje
raar met Zijn achterlijf, ter hoogte van de ontbrekende rech-
terachterpoot, alsof Hij zonodig moest gaan swingen van-
nacht. Misschien had Hij wel pijn, fantoompijn in wat Hij
verloren had. Dat komt ook bij mensen voor.

De stilte maakte me dromerig en wezenloos; hier lag ik met
God alleen bij de waterkant, en ik kon Hem amper observe-
ren vanwege Zijn kleinheid en mijn eigen gênante, lompe af-
metingen.

Ik herstelde in die periode van een uitputtende ziekte en duizelde soms nog, kreeg soms kortstondig koorts en had dan weer ijskoud zweet op mijn voorhoofd staan. Nu echter had ik het warm, een behaaglijkheid zoals ik die al maanden niet meer had gevoeld. De dag leek op een reusachtig toneel, iemand had een gordijn opengeschoven en wat we zo lang hadden gemist verscheen plots zonder moeite, men had er al die tijd voor gezorgd terwijl we dachten dat het weg was: warmte, licht; de illusie dat wat veraf in de akkers ligt, binnen handbereik is gekomen. Twee eenden vlogen zeewaarts over het eindeloze land vol koren, maïs, bieten, vlas, gras en papaver. Op een of andere manier werd ik er rustig van om beurtelings in de verte te kijken, of naar de wolken, en dan weer naar die gele splinter op mijn hand. Soms jeukte het zo ontzettend dat ik lucht tussen mijn tanden moest laten sissen om aan de neiging te weerstaan te doen wat je met elk lastig insect kunt doen.

Maar nee, ik moest me zonodig weer eens engageren. Dus probeerde ik met Hem in verbinding te treden. Maar hoe spreek je tegen iets dat in de holte van een kies kan leven? Iets wou ik althans weten over wat me vroeger in de klas was verteld: over het paradijs, de eerste kleigrond en die rib, en hoe je van een mens er twee kunt maken, zodat het nooit meer ophoudt, en waarom Hij ze dan altijd weer de vernieling in drijft terwijl er niets is dat zegt dat de eerste mensen per se moesten verslijten om plaats te maken voor de andere. Of waarom iets dat in een toevallige vorm van cellen wordt georganiseerd, heeft leren denken over het feit dat de dingen gebeuren zoals ze gebeuren. Waarom die Magere Hein in mijn vlees, daar diep vanbinnen, hè, kleine gele schoft? Waartoe dit alles? Wat wil je eraan doen? En kom je weer aan een kruis te hangen, of broed je andere plannen uit? Hoe lang nog en hoe, en wil je van mijn hand af alsjeblieft voor ik verga van de jeuk?

Mijn stem had hem duidelijk laten schrikken.

Hij sprong nu, meedrijvend op de zomerwind en vleugel-
loos, behendig als een grasvlo naar de punt van mijn schoen.

Toen was hij weg.

Ik weet niet waaraan ik verder nog heb liggen denken, aan Margreet geloof ik, het buurmeisje van mijn vriend Jeroen. Ik ben weer in slaap gesukkeld. En toen ik wakker werd, was alles veranderd. De lucht werd bewolkt, het was weer kil, ik rilde en had het gevoel dat ik zo dun was als papier. De vrije donderdagmiddag was voorbij, ik had nog huiswerk te maken en wou naar huis. Ik hinkte door de lange dreef. Daar lagen nog enkele schapen bij elkaar. Iets schrijnde in mijn rechterbeen, het leek een pijn die er altijd al had gezeten. Maar na een kwartier sleepte ik met een half verlamd been, strompelde vervolgens nagenoeg op één been, en liet me ten slotte uitgeput bij een oude eik in het gras neervallen. Waterig blauwe vlekken kwamen door de langste zomeravond van het jaar en dreven in vloeibaar lijkende lucht. De witte wolken werden grauwer, de hele dreef een beetje eng intiem, alsof de dingen naderbij gekropen kwamen om te zien wat er gebeurde met die gek geworden cellen in mijn been. Het vreemdste is dat ik helemaal geen angst voelde. Het been begon zienderogen af te sterven, het trilde onophoudelijk. Ik omvatte het met mijn twee handen omdat de tinteling ondraaglijk werd. Ik voelde me koortsig en zag als in een droom dat mijn been begon te trekken en krampen als de laatste losse poot van een platgeslagen spin. Het was alsof het leven er in alle richtingen uit weg wilde springen. Wanneer ik rechtop probeerde te staan, voelde ik hoe de laatste kracht eruit wegvloeide in de grond.

Mijn been begon nu heel snel zwart en blauw uit te slaan, en ook de vorm veranderde zichtbaar: het begon te lijken op een uitdrogende erwtenpeul. De huid trok samen en verrimpelde, het vlees leek te verdwijnen in een duister gebeente dat vanbinnen alles opslokte en vrat.

Al snel trok een laatste kramp door het stervend lidmaat en toen viel het geruisloos en met een flits van pijn gewoonweg af.

Verder voelde ik niets; alleen een soort opluchting en een vage jeuk op de plek waar het overgebleven beenstompje op-hield.

Ik bleef zitten wachten tot er iets zou gebeuren. Maar God was nergens meer te zien. Toch moest Hij zich ergens, misschien op lichtjaren van hier, bewust zijn van mijn vermin-king. Ik kon Zijn naam niet over mijn lippen krijgen.

Een mug kwam zoemend rond mijn handen vliegen en streek neer op mijn pols. Ik sloeg het insect zonder aarzelen dood.

Toen begon een waaien, steunen, trekken, zo verschrikke-lijk, dat de horizon leek te gorgelen in rood licht en de maan met een gil, gek geworden op de aarde toe leek te snellen. Ik voelde de grote onpasselijkheid van eeuwen van angst en wachten op dit onmogelijk ogenblik. De apocalyps, dacht ik, daar stond iets over in mijn lessen van vorige week. Ik moest toen plotseling braken, en bleef liggen wachten op de klap die komen zou.

Ik dien

Mijn vader was een zeer gelovig mens – altijd strikt en nooit de stem verheven, inschikkelijk en vol van een warmte die je alleen ziet bij mensen die ervan overtuigd zijn dat hun gelijk in een ver verschiet, in een hierna beginnend leven gelegen is. Hij werkte op een kantoor, waar hij zowat veertig jaren van zijn leven sleet. Hij was er de beste, en tot zijn eigen grote gêne consulteerden de bazen uitsluitend hem als ze weer eens geknoeid hadden. Hij bleef bij dat alles steeds dezelfde, met een soort Elsschot-moed om de muren van op te lopen. Sommigen van zijn collega's dachten dat hij uit kruiperigheid zo geduldig en correct handelde. Zelf deed hij slechts datgene waarvan hij zeker wist dat hij het desnoods tegen iedereen in zou verdedigen. Maar als het lente werd, droomde hij van wandelingen langs de hagen, of de geur van de huid van zijn vierde kind. Of, in de zomer, van het pruimen plukken 's avonds, en dan de armen van zijn vrouw rond zijn middel als hij van de ladder kwam. Maar de meeste dagen gingen voorbij met het gewetensvol invullen van formulieren en het rechtzetten van flaters die zijn achteloze collega's maakten. Hij ontwikkelde daardoor een eergevoel, dat hem soms chagrijnig en rancuneus maakte terwijl hij de meest inschikkelijke der mensen was.

Omstreeks zijn veertigste – ik was toen tien jaar, een klassieke generatie-opvolging – zag ik hem huilend in de tuin liggen. Hij kon geen stoel meer optillen, geen formulier meer invullen, geen telefoon meer aannemen. Het was een vreselijk verdriet, wat daar onder de pruimenboom in de tuin bijeenge-

harkt zat tot een mens die spijt had van zijn onheldhaftig leven. Hij kreeg een licht infarct. Ik vond hem zo schrikwekkend zacht in die periode. Ik durfde hem amper te benaderen met mijn verhalen over vogelnesten en slechte rapporten.

Hij kwam erdoor, omdat mijn moeder op een ochtend bezoek kreeg van een onbekende, een man in een donkerblauw pak die haar voorstelde dat haar man het grote stuk grond achter hun tuin zou kopen. Ze zei zonder aarzelen ja. Toen hij 's middags thuiskwam, begreep ze pas dat het vereiste kapitaal voor de toegezegde koop hen ongeveer zou ruïneren.

Hij kocht de grond. Het was een oud kasteelterrein, een verwilderde tuin met zoveel wilde hagen als hij wou. We leefden sober, mijn moeder naaide onze kleren zelf en wat we aten werd vaak bij de mensen in de omgeving gekocht. Mijn vader zat er vanaf de eerste dag dagelijks te planten, te snoeien en naar de vogels te kijken. Hij genas en gooide zijn pillen in de kolenkit.

Op een zomeravond werd de drassige weide vooraan het terrein met grond volgestort. Mijn vader bestelde geen graafmachine, maar leende zes harken bij elkaar. Daar stonden we op een rij, en harkten eindeloze bergen grond vlak, sorteerden de stenen, gingen zitten uithijgen in het zand, en waren uitgelaten omdat we op mochten blijven tot het donker was – tot na tien uur, terwijl de muggen zoemden en mijn vader naast mijn moeder zat.

Het is moeilijk om op te groeien als kind van een gezin waarvan de ouders eeuwige verliefden zijn. Altijd blijf je daarin ten achter, je wordt gecompliceerd, je denkt aan idealen in plaats van naar je lief te luisteren.

Het duurt een half mensenleven eer je daar overheen bent.

De tuin was soms vervuld van een intimiteit die ons als kinderen al deed blozen. Ze zaten nog te trekkebekken toen ze al vier kinderen hadden, wanneer het sneeuwde of wanneer de kersenboom bloeide. Mijn moeder zong als hij het huis in kwam. Hijzelf stond, lullig van tederheid en warmte, in haar armen en werd gewiegd als een kind.

Ik hield van zijn handen. Hij is de eerste man van wie ik begreep dat zachte mannen de sterkste mannen zijn. Zijn handen waren meestal smetteloos, ze waren ook bijzonder mooi gevormd. Maar als hij hout hakte of bomen snoeide in de verwilderde tuin, waren ze indrukwekkend door het geringste beetje zwart van een boomschors of een tak.

Later heb ik die handen zoveel mogelijk geprovoceerd.

Toen hij de rechter een keer naar me ophief en, zich verbijterend van woede vroeg: Moet ik? beet ik hem toe: Ja. Sla dan. Je doet het toch niet.

Hij herhaalde zijn vraag drie keer. Ik provoceerde hem telkens weer en wilde dat de hand striemde in mijn gezicht. Hij deed het niet. Opgevreten van woede en verwarrend begrip voor een kind dat lastig deed, verdween hij zelf als geslagen in de keuken, terwijl ik, dom en triomfantelijk op mijn achttiende, stond te grijnzen van zelfingenomenheid.

Op zulke ogenblikken kwam mijn grootvader uit de hoek. Hij kwam op me toe, verkocht me een lel van belang waarbij me het hoofd omging – hij was klein van stuk en moest een sprongetje maken – en voegde me toe: zo krijg je toch wat je dacht te ontlopen.

Ik snuisterde soms in de bibliotheek van mijn vader – die was niet groot, zorgvuldig gesorteerd, en voorzien van een aantal boeken die je nu bijna nergens meer vindt, tenzij bij melancholici die zitten te staren in de kerk als het orgel speelt. Ik vond er onder meer Pieter van der Meer de Walcheren, Teil-

hard de Chardin, een boek van de schrijver Georges Bernanos – wist ik veel dat ik een echte ketter zou worden, pamfletten zou uitdelen aan fabrieken, op mijn beurt vader zou worden, uit elke verliefdheid zou weglopen, zowel met mannen als met vrouwen vrijen en met de duivel verkeren.

Een van de boeken die ik er vond, heette *Dialogues des Carmélites*. Bernanos was oud toen hij het schreef; later beschouwde men het boek als zijn testament. Hij evoceerde daarin het lot van de zestien karmelitessen van Compiègne (Compiègne is nu voor de meeste mensen niets meer dan een afrit op de autoweg naar Parijs), zestien keer de strijd voor het ultieme gelijk, willen doodgaan voor wat je gelooft. Ik las het met rode oren en begreep niet waar het allemaal goed voor was.

‘Men is niet bang. Men verbeeldt zich dat men bang is. Angst is een waanbeeld van de duivel.’

‘En moed?’

‘Moed kan zeker ook een waanbeeld van de duivel zijn. Een ander.’

Ik wist nooit of hij die dingen had gelezen of zou lezen, of ze gekocht had om te lezen. Van zijn lectuur bleef geen spoor over, hij streepde niets aan, de ruggen van zijn boeken waren niet geknakt, je zag nergens een vuile vinger of een omgevouwen hoekje aan een blad. Ook zag ik hem eigenlijk zelf zelden lezen. Meestal was hij met ons bezig, de kinderen van een vrouw die hij uitzinnig liefhad.

Dag aan dag heb ik hem zien thuiskomen, met in zijn blik de weerspiegeling van duizend keer duizend formulieren, terwijl hij eigenlijk vond dat hij voor iets anders was gemaakt. Ik heb de formulieren zich zien opstapelen in zijn ogen. Tot

hij een volkomen gehoorzaam lichaam was, van onder tot boven volgestouwd met formulieren die ook zijn blik gingen bedekken, en waarop alleen maar een bezwering stond: *ik dien*.

Bij het middagmaal zag ik hem afwezig zitten eten, wat gehaast, terwijl hij tegelijk van vreugde kon stralen omdat hij voor dat halfuur naar huis kwam en ons rond hem zag zitten wriemelen en ruzie maken, babbelen of de clown uithangen boven een bord soep dat ons niet aanstond.

Misschien is zijn lijdzaamheid het model geweest voor mijn opstandigheid; misschien heb ik mijn al even grote sociale onaangepastheid met een grote bek willen bevechten omdat hij dat deed met een gedempte vloek in de biechtstoel of in zijn bed. Misschien is mijn luidruchtigheid de wraak voor zijn wonderlijk vermogen om te zwijgen. De liefde kruipt waar ze niet kan gaan.

Hoe een berg een krater kan worden

Ik had altijd al willen schrijven, al wist ik niet precies wat dat woord eigenlijk inhield en al deed ik het nog voor ik erbij stil had gestaan dat ik het deed. Soms kon ik de eenvoudigste dingen in de wereld niet meer aanzien zonder de hevigste opwinding te voelen. Dan moest ik in het stalletje gaan zitten, tussen de flessen carbolineum en terpentijn, de geur van natte steenkool en oude vodden. Wat was er met mij aan de hand? Een jongen met een witte hond op een leeg voetbalveld, een akker met bevroren bieten en grijswitte wolken erboven, een tuintje met een omgehakte perenboom en wat rommel naast een konijnenhok – ik liep er soms volkomen ontredderd vandaan. Iets in die verschijningen trof mij zo erg, dat ik dacht dat ik dood zou gaan. Alsof ik aan de verschijning van de wereld op mijn netvlies zou vergaan omdat ik niet kon vatten dat hij er gewoonweg was, eerder dan dat hij er niet was. Alsof mijn bewustzijn liever had bestaan zonder die wereld met zijn verwarrende sensaties, waardoor het nochtans voortdurend werd verleid, naar buiten gelokt, in de war gebracht, in het leven geroepen. De kleinste dingen, in die tijd, veroorzaakten de grootste onrust in mij. En omdat ik die niet kon lokaliseren, kon ik er ook geen vat op krijgen. Pas later heb ik daar geleerde verklaringen voor gelezen – ze hadden iets te maken met een mogelijke breuk tussen mezelf en de dingen om mij heen, en die breuk, zo begreep ik, had toen nog niet plaatsgevonden. En in dat oerwater van mijn dromen levend begon ik op te schrijven wat me zo van streek kon maken. Als ik achteraf keek wat er dan stond, bleken het gewoon beschrijvingen van dingen te zijn. Al de op-

winding, de ontstellende kracht en het verblindende licht waren verdwenen, en wat er stond was gewoon saai en banaal. Het licht had blijkbaar in het opschrijven zelf gescholen, niet in iets wat zichtbaar kon worden gemaakt door de dingen of mensen te beschrijven die het hadden opgewekt. Het licht school in mijn blik; maar die blik doofde uit, ging over in het alledaagse, vergeleed in de waarnemingen van de anderen.

‘Nadat Afrika tegen Europa was gebotst, en het malachiet van de zeebodem in de bergen was terechtgekomen...’ Dit soort zinnen, gewoon overgeschreven uit de tekst van een documentaire, toonde me al snel het nutteloze van mijn onderneming aan: er waren al sterke uitspraken genoeg gedaan in de wereld, ik hoefde er niets aan toe te voegen. Ik schreef dus na verloop van tijd niets meer op, en dat gaf me grote rust. Het leek alsof ik mezelf voorgoed met vakantie stuurde.

Daarom ook, dat ik geregeld langs de vaarten en sloten ging liggen kijken naar de wolken. En als ik opgewonden raakte, liet ik het gewoon overgaan door met mijn ogen dichtgeknepen in het stalletje te gaan zitten en mijn Latijnse verbuigingen op te dreunen. Of ik ging mijn lessen leren:

Kreta wordt nog elk jaar tien centimeter naar het zuiden getrokken;

de vazen waren zo fijn dat ze uiteindelijk braken onder het gewicht van de versiering;

wat is er in de zestiende eeuw voor Christus gebeurd op Akrotiri?

Alle Kretenzers zijn leugenaars, zei de Kretenzer;

Hoe een berg een krater kan worden.

Pijn in de lucht

O wat kon het koud zijn, wat kon ik kleumen in de polders! Lang voor ik daadwerkelijk mijn rechterbeen verloor, had ik die sensatie al gekend: dat het was of een arm of been me plotseling ontbrak. Ik had gelezen dat het afvriezen van ledematen niet eens pijn deed, omdat het eigenlijk onder omstandigheden van lokale verdoving plaatsgreep. Ik stelde me al die matrozen aan de pool zo voor: als een soort menselijke hagedissen, die met een droge *knap* hun been of arm verloren. Het ding viel met een tinkelend geluid op de ijsplaat en daar stond een ander mens, lichter en verminkt, ver van het schip (ergens misschien een gat in het ijs aan het kappen om daar een wonderbaarlijke visvangst te doen, niemand in de buurt, schreeuwen heeft geen zin en daar komt de grote witte beer al aangeschuierd).

Sloten hebben altijd mijn voorkeur gehad: 's winters kon je achter de aarden wal schuilen als de bijtende oostenwind ondraaglijk werd, 's zomers kon je in droge sloten lekkerder slapen dan waar ook ter wereld, terwijl een geur van bloeiende erwten, koeiendrek, drogende aarde en een hele akker vol jong koren over je dreef.

Vooral op zondag zocht ik die beschutte droge sloten op, als de boeren niet werkten en er niets bewoog in de vlakke dan de grote vormen in de lucht – vormen die hier grilliger, groter, uitgesprokener waren dan elders ter wereld, dat had mijn grootvader me verteld en ik geloofde hem. Hij had me dat niet bewezen door naar de lucht te kijken, maar door me afbeeldingen van zestiende-eeuwse landschapsschilderijen te

tonen. Pas daarna werd de lucht zo spectaculair: toen ik hem afgebeeld had gezien. De natuur bootste die schilderijen na, daarom vond ik haar zo fantastisch. In de winterluchten volgde ik de beweging van ganzen en wilde zwanen, ik hoorde de roep van de kraaien in de middagstilte. De wereld stond stil, we draaiden niet meer, ik kon er zo afstappen en de lucht in wandelen als ik wou.

Soms rook ik, uren van tevoren, dat het zou gaan sneeuwen. De lucht werd zachter, mijn behoefte om op te stijgen maakte plaats voor een verlangen om dicht tegen de aarde te liggen, met mijn buik op een graspolletje en mijn hoofd net boven de wal. Soms was het zo koud dat je in een arm of been geen gevoel meer had. De kou bereidde me voor op een verlies dat ik nooit had kunnen voorzien. Op zulke ogenblikken leek ik zelfs al pijn te voelen in een lichaamsdeel dat ik niet echt meer voelde; pijn in een fictief lichaamsdeel, pijn in de lucht dus eigenlijk.

Ja, dat was geen jeugd om een goed zakenman van te worden, en al evenmin goed in om het even wat. Geen wonder dat ik eindigde waar ik eindigde, en dat geen enkele onderneming slaagde, wat ik ook probeerde. Eigenlijk is er bijna niets terechtgekomen van alles wat ik ooit aan een zomerse vaart heb liggen dromen – op een lange zomermiddag, toen een geel insect op mijn hemdje sprong.